

CORRUPTION IN THE LIGHT OF THE DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF JUDGES

KORUPCJA W ŚWIETLE ODPOWIEDZIALNOŚCI DYSCYPLINARNEJ SĘDZIÓW

Monika A. Ziniewicz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Administracyjnego Materialnego i Nauki o Administracji
ziniewicz.m@uwm.edu.pl

ABSTRACTS

To the judges were not exposed to external pressure and be able to judge in accordance with the oath they were given guarantees in the Constitution. Article 178 paragraph 1 provides that “judges in the exercise of his office, shall be independent and subject only to the Constitution and statutes” and article 178 paragraph 2 provides: “Judges shall be provided working conditions and remuneration consistent with the dignity of the office and the scope of their duties.”

It is said in the provisions of the Constitution about the salary of Judges. Also in international law a lot of attention to this issue. In international law it has devoted a lot of attention to this issue. Provision to ensure adequate and appropriate level of remuneration of judges is not only strengthening social respect for members of the profession, but it is one of the guarantees of judicial independence and serves immunization judge to all the temptations of corruption. Despite all this corruption in the environment of judges is present, which confirms the case law of the disciplinary courts.

The paper shows that the judicial environment is not free of corrupt behavior. This indicates that these behaviors are among the business and misconduct offenses dignity of a judge, for which the judge is liable to disciplinary action.

The study was based on the available literature, issues, legislation and case-law of disciplinary courts.

Aby sędziowie nie byli narażeni na naciski zewnętrzne i mogli sądzić zgodnie ze ślubowaniem, otrzymali gwarancje w Konstytucji. Art. 178. ust.1. stanowi, iż „sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom”, a art. 178. ust. 2. określa, iż „sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.”

Sędziowie to jedyny zawód, o którego wynagrodzeniu mówi się w przepisach Konstytucji. Również w prawie międzynarodowym poświęcono wiele uwagi temu zagadnieniu. Przepis gwarantujący odpowiednie i na stosownym poziomie wy-

grodenie sędziów służy nie tylko umocnieniu szacunku społecznego dla osób wykonujących ten zawód, ale jest jedną z gwarancji niezawisłości sędziowskiej i służy uodpornieniu sędziego na wszelkie pokusy korupcyjne. Pomimo tego wszystkiego korupcja w środowisku sędziów jest obecna, co potwierdza orzecznictwo sądów dyscyplinarnych.

Artykuł ukazuje, że środowisko sędziowskie nie jest wolne od zachowań korupcyjnych. Wskazuje, iż zachowania te zaliczają się do przewinień służbowych i uchybień godności urzędu sędziego, za które sędzia ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną.

Badania oparto o dostępną literaturę zagadnienia, przepisy prawne oraz orzecznictwo sądów dyscyplinarnych.

KEY WORDS:

corruption, the disciplinary responsibility of judges, misconduct, failure dignity of the office of judge

korupcja, odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, przewinienie służbowe, uchybienie godności urzędu sędziego

WPROWADZENIE

Wymiar sprawiedliwości wykonywany jest w imieniu państwa i został powierzony zawodowym prawnikom – sędziom. Decyzje sędziego dotyczą żywotnych spraw obywateli i dlatego rola ich decyzji jest bardzo ważna i wymaga odpowiedzialności. To powoduje, że sędzia cieszy się najwyższym prestiżem wśród wszystkich zawodów prawniczych. Jest on jednak z tego powodu osobą narażoną na ciągłą obserwację, a zarazem krytykę społeczeństwa. To z kolei powinno wzbudzać u sędziego poczucie odpowiedzialności za własne czyny oraz samokontroli z racji pełnionego urzędu.

Sędzia zobowiązany jest w służbie i poza nią strzec powagi sądu i unikać wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności sędziego, w szczególności nie powinien być uczestnikiem takich zdarzeń, które mogłyby osłabić zaufanie do jego bezstronności oraz wierności ojczyźnie, społeczeństwu i prawu.

Jeżeli sędzia omawianych warunków nie spełnia, a wręcz przeciwnie, popełnia czyny świadczące o jego niekompetencji, braku wiedzy i bezstronności, nieudolności i niesumienności, lenistwie i braku rozwagi, wówczas przekracza zasady swojej etyki zawodowej. Jeżeli sędzia świadomie wydaje wyroki rażąco sprzeczne z prawem, popełnia przestępstwa, poważne wykroczenia pozostające w kolizji z określonymi obowiązkami służbowymi lub stanowiącymi poważne uchybienie

godności pełnionego urzędu, szczególnie dopuszcza się zjawiska korupcji, powinien stosownie do charakteru i gagi takiego czynu ponosić odpowiedzialność.

Tematyka zjawiska korupcji w sferze sądowniczej wydaje się być interesująca z kilku powodów. Po pierwsze zagadnienie to dotyczy wymiaru sprawiedliwości, którego funkcjonowanie odnosi się do podstaw państwa i praworządności. Po drugie temat ten leży w świetle zainteresowania mediów wszelkiego pokroju. Bardzo często na łamach gazet pojawiają się artykuły na temat zachowań korupcyjnych sędziów, ich przewinień i etyki zawodowej (Żurek, 2007, s. 4, Domagalski, 2007, s. 3). Okoliczności te spowodowały zainteresowanie autora pracy tą tematyką, a także przyczyniły się do postawienia tezy, iż w świetle odpowiedzialności dyscyplinarnej ponoszonej przez sędziów stosownie do art. 107. § 1. Prawa o ustroju sądów powszechnych (dalej p.u.s.p.) zjawisko korupcji wśród sędziów sądów powszechnych jest nie tylko przewinieniem służbowym, ale również uchybieniem godności urzędu sędziowskiego.

W artykule przedstawione zostanie zagadnienie odpowiedzialności sędziego, która jest podstawową wartością, jaka powinna go charakteryzować i zostaną poczynione odwołania do obowiązujących zasad etyki zawodowej, według których sędzia powinien postępować, aby nie dopuszczać się czynów korupcyjnych. Wspomniane zagadnienia zaprezentowane zostaną dzięki krótkiej analizie uchwalonego w Polsce Zbioru Zasad Postępowania Sędziów oraz Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Sędziów.

Zjawisko korupcji wśród sędziów zostanie zaliczone do jednego z czynów popełnianych przez sędziów kwalifikujących się do odpowiedzialności dyscyplinarnej, w której ma swoje odbicie prawo karne, ponieważ odpowiedzialność dyscyplinarna opiera się na zasadzie winy, tak jak odpowiedzialność karna, dlatego w toku postępowania dyscyplinarnego należy sięgać – na zasadzie *analogii iuris* – do rozwiązań przewidzianych w Kodeksie karnym (wyrok SN z dnia 5.11.2003 r., SNO 67/03).

W ostatnim etapie artykułu zostanie dokonana analiza Orzecznictwa Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego. Badania ukażą miejsce zjawiska korupcji wśród czynów popełnianych przez sędziów, za które ponieśli oni odpowiedzialność dyscyplinarną w latach 2002-2005. Metodologia pracy skupia w sobie metodę dogmatyczną badania prawa, elementy metody prawno porównawczej i historycznej. Wyniki nadań empirycznych zostały przedstawione przy pomocy metod statystycznych.

Treści zawarte w niniejszej pracy mogą stanowić podstawowe kompendium wiedzy na temat etyki zawodowej sędziów oraz ich odpowiedzialności dyscyplinarnej dla osób, które chciałyby poznać podstawową wiedzę na temat tych zagadnień.

POJĘCIE ODPOWIEDZIALNOŚCI

Prestiż zawodu sędziego wśród zawodów prawniczych kojarzony jest z oczekiwaniami największej jego samoodpowiedzialności moralnej, a gdy ta zawodzi odpowiedzialności moralnej i prawnej (Tokarczyk, 2005, s. 121).

Odpowiedzialnością według Edmunda Husserla jest intencjonalność. Wiąże ona w jedną całość subiektywność i to, co jest dla tej subiektywności światem. Natomiast Martin Buber najzwyczajniej wypowiada się w motcie: „Odpowiedzialność jest pępowiną łączącą nas ze światem”. Zaś Emanuel Levinas utożsamia pojęcie odpowiedzialności z substytucją (Filek, 2001, s. 79).

Roman Ingarden natomiast zaznaczył, iż odpowiedzialność jest stanem faktycznym, który się poniekąd automatycznie nakłada na tego, który spełnia czyn określonego rodzaju. Ktoś staje się odpowiedzialny za czyn, jeżeli się go podjął i dokonał, ale i nadal pozostaje za niego odpowiedzialny, czy tego chce, czy nie. Odpowiedzialność ciąży na sprawcy (Ingarden, 1975, s. 82).

POJĘCIE ODPOWIEDZIALNOŚCI DYSCYPLINARNEJ SĘDZIÓW

Sędzia poprzez akt ślubowania zobowiązuje się służyć wiernie Rzeczypospolitej Polskiej, stać na straży prawa, obowiązki sędziego wypełniać sumiennie, sprawiedliwość wymierzać zgodnie z przepisami prawa, bezstronnie według jego sumienia, dochować tajemnicy państwowej i służbowej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności i uczciwości. Sędzia swoim postępowaniem powinien wypełniać wszystkie aspekty tego ślubowania, jakie składa wobec Prezydenta RP. Aktowi ślubowania nie można przypisać wyłącznie charakteru symbolicznego, lecz także materialny, gdyż rota ślubowania wytycza granice, których przekroczenie rodzi odpowiedzialność. Odpowiedzialność ta istnieje nie tylko w sferze moralnej, wówczas jest ona nazywana odpowiedzialnością moralną, ale również w sferze prawnej, w której wyróżnia się odpowiedzialność karną, cywilną, a także dyscyplinarną, stosownie do wagi i charakteru popełnionego czynu (Piasecki, 1990, s. 26-27).

Odpowiedzialność moralna jest to w szczególności odpowiedzialność przed: własnym sumieniem, stronami i uczestnikami procesów, społeczeństwem, krytycyzmem mediów, własnymi kolegami, nadrzędnymi instancjami sądowymi, konstytucyjną kontrolą sądownictwa. Obecnie brak jest wyraźnego ujęcia tej odpowiedzialności sędziów w polskiej regulacji *Zbiór Zasad Postępowania Sędziów* oraz *Zbiór Zasad Etyki Zawodowej Sędziów*. Odpowiedzialności tej nie lekceważy jednak obowiązująca również sędziów polskich *Europejska Karta Statutu Sędziego i Memorandum objaśniające do Europejskiej Karty Statutu Sędziego*. Natomiast w Polsce odpowiedzialność moralna sędziów egzekwowana jest w ramach ich odpowiedzialności dyscyplinarnej przed sądami dyscyplinarnymi.

Odpowiedzialność cywilną rozważa się w kwestii odpowiedzialności osobistej sędziego w stosunku do osoby poszkodowanej, odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy sądowniczej, a także odpowiedzialności sędziego wobec Skarbu Państwa z tytułu roszczeń regresowych.

Odpowiedzialność karną sędziowie ponoszą zarówno za przestępstwa popełniane w związku ze sprawowaniem urzędu sędziego (np. niedopełnienie obowiązku służbowego), jak i za popełnienie każdego innego przestępstwa, którym jest na przykład przyjęcie korzyści materialnej.

Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów wynika z prawa wewnętrznego. Jednakże znaczenie zasady niezawisłości sędziowskiej z punktu widzenia międzynarodowej ochrony prawa i wolności obywatelskich sprawia, że także na forum międzynarodowym podejmowane są próby ujednoczenia materialnoprawnych i procesowych podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów (Kubiak, 1994, s. 6).

Za popełnione przewinienia służbowe sędziego poddawany jest odpowiedzialności dyscyplinarnej. Ma to zasadnicze znaczenie z punktu widzenia zasady niezawisłości sędziowskiej. Odpowiedzialność dyscyplinarna wyklucza bowiem w tym zakresie zastosowanie wobec sędziego działań o charakterze administracyjnym. Po drugie oddaje prawo do orzekania w sprawach o czyny stanowiące delikty dyscyplinarne sądom dyscyplinarnym, złożonym z sędziów, którym przysługuje atrybut niezawisłości (Rogalski, 2000, s. 83).

Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej jest czyn, który może polegać zarówno na zachowaniu się czynnym (działanie), jak i biernym (zaniechanie). Ustawodawstwa krajowe ogólnie formułują zasadę, że podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego jest świadome nieodpowiednie wykonywanie obowiązków służbowych, świadome i stałe zaniedbywanie tych obowiązków oraz świadome zachowania naruszające dobre imię urzędu sędziego, gdzie zaliczyć należy zjawisko korupcji.

Każdy rodzaj wspomnianej odpowiedzialności ponoszonej przez sędziów wpływa na ocenę dokonywaną przez społeczeństwo, czy sędzia, pełniąc swój urząd, postępuje odpowiedzialnie. Kwestią interesującą jest, czy można nazwać sędziego odpowiedzialnym, gdy którykolwiek rodzaj odpowiedzialności zostanie przez niego naruszony, chociażby przez przyjęcie korzyści majątkowej. Należy przyjąć w takim przypadku, że sędzia nie może być zaliczony do grona nieskazitelných, odpowiedzialnych sędziów, ponieważ aby za takiego uchodzić, należy spełniać najwyższe normy moralne, jak i wzorowo, zgodnie ze ślubowaniem wypełniać wszelkie obowiązki związane z zawodem sędziego i postępować zgodnie z prawem.

Problem odpowiedzialności dyscyplinarnej, mającej charakter odpowiedzial-

ności osobistej określonej osoby fizycznej, pojawia się w demokratycznym państwie prawnym wyłącznie w kontekście egzekwowania obowiązków, jakie ciążyą na danej osobie z tego tytułu, że jest ona stroną określonego stosunku prawnego (Wasilewski, 2001, s. 19). Reżim prawny odpowiedzialności dyscyplinarnej jest przy tym z reguły zdeterminowany ustawowo, w sposób zróżnicowany dla poszczególnych sytuacji, stosownie do charakteru i publicznej (społecznej) doniosłości, celu tej odpowiedzialności, którym jest przede wszystkim ochrona wartości istotnych dla wykonanego zawodu czy pełnionej funkcji publicznej.

Według A. Bojańczyka „odpowiedzialność dyscyplinarna jawi się jako rodzaj odpowiedzialności blisko spokrewnionej z odpowiedzialnością karną, bo opartej na wysoce represyjnej sankcji (m.in. karze zakazu wykonywania danego zawodu na zawsze, nieznaną nawet odpowiedzialności karnej czy kary czasowego zakazu wykonywania zawodu), nie na tyle jednak represyjny (nie zna bowiem sankcji godzących w dobro prawne o wyższej randze, jakim jest wolność jednostki), by mógł być uznany jako klasyczny rodzaj odpowiedzialności karnej. Czynnikiem różniącym odpowiedzialność dyscyplinarną i odpowiedzialność karną nie jest zaś ściśle ograniczony krąg podmiotów odpowiedzialnych dyscyplinarnie, bo taki typ konstruowania zbioru podmiotów odpowiedzialnych jest typowy, jak wykazano także dla odpowiedzialności karnej” (Bojańczyk, 2004, s. 20).

Przewinienia dyscyplinarne, za które odpowiada sędzia, są to czyny, które mogą być kwalifikowane jako przewinienia służbowe, w tym polegające na oczywistej i rażącej obrazie przepisów prawa, a także czyny, które stanowią uchybienie godności urzędu, takie jak przyjęcie korzyści materialnej oraz wykroczenia. Możliwe są również zachowania, które jednocześnie wyczerpują znamiona przewinienia służbowego, jak i uchybienia godności urzędu, w tym przestępstwa. Do grupy tych zachowań należy zaliczyć przyjęcie korzyści materialnej (Wyrok SN z 26.07.1990 r., i PAN 1/90).

Za uchybienie godności urzędu w związku z przyjęciem korzyści materialnej sędzia poniesie odpowiedzialność dyscyplinarną również w stanie spoczynku, jeśli dopuści się tego czynu. Oznacza to, że przejście w stan spoczynku nie ma znaczenia dla możliwości pociągnięcia sędziego do odpowiedzialności dyscyplinarnej za przyjęcie korzyści materialnej w czasie służby czynnej, i to bez względu na datę ujawnienia czynu i wszczęcia postępowania dyscyplinarnego (oczywiście w granicach przedawnienia) (Bojańczyk, 2004, s. 21).

Sędzia odpowiada dyscyplinarnie również za przyjęcie korzyści materialnej przed objęciem stanowiska, jeżeli postępowanie to można ocenić jako niegodne urzędu sędziego. Ocenę zachowania niegodnego urzędowi sędziego należy odnosić w tym przypadku do czynu sprzed nawiązania stosunku służbowego. Siłą rzeczy musi to być odniesienie odpowiednie, a skutki takiego zachowania muszą

przenosić się na okres po objęciu stanowiska sędziego. Ta ostatnia okoliczność oznacza równocześnie przyjęcie zakresu czasowego możliwości odpowiedzialności dyscyplinarnej, którego przepis nie określa (Ereciński, 2002, s. 325).

Bardzo dobrze, że sędziowie ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną lub karną. Stwarza to gwarancję w oczach społeczeństwa, iż pomimo tak wysokiego prestiżu i immunitetu, jaki ich chroni, odpowiadają za swoje postępowanie, tak jak inni obywatele, którzy podlegają ich ocenie w procesach sądowych.

CZYNY OBJĘTE ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ DISCYPLINARNĄ

Przepisy Rozdziału 3. Prawa o ustroju sądów powszechnych, traktujące o odpowiedzialności dyscyplinarnej, nie zawierają przesłanek tej odpowiedzialności. Wydaje się jednak, że poprzez odwołanie się do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego (art. 128. p.u.s.p.) statuują jednocześnie bardzo zbliżoną do odpowiedzialności karnej strukturę przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej. Według J. R. Kubiaka przesłanki można określić następująco:

- czyn (działanie, zaniechanie lub ich kombinacja),
- dyscyplinarnie bezprawny (będący przewinieniem służbowym, w tym polegającym na oczywistej i rażącej obrazie przepisów prawa albo uchybieniem godności urzędu sędziowskiego i niebędący kontratypem),
- wpływający ujemnie – i to w stopniu większym niż znikomy – na wykonywanie służby i na godność urzędu sędziowskiego a przez to na prawidłowe sprawowanie wymiaru sprawiedliwości i społeczny prestiż zawodu sędziego,
- zawiniony (w jednej z czterech form winy).

Art. 107. § 1. p.u.s.p. wymienia trzy grupy czynów objętych odpowiedzialnością dyscyplinarną:

- przewinienia służbowe,
- oczywista i rażąca obraza przepisów prawa,
- uchybienia godności urzędu sędziowskiego.

Określa się je wspólnym mianem przewinień dyscyplinarnych. Należy uznać, że cechą przewinienia dyscyplinarnego musi być jego społeczna szkodliwość polegająca przede wszystkim na wywarceniu ujemnego wpływu w zakresie wykonywania służby albo godności urzędu sędziego. Nie jest przewinieniem dyscyplinarnym czyn, który w ogóle nie jest społecznie szkodliwy.

Brak typizacji przewinień dyscyplinarnych w p.u.s.p. powoduje, że to sądy dyscyplinarne określają, jaki czyn jest przewinieniem służbowym lub uchybieniem godności urzędu, a jaki nim nie jest. Sądy dyscyplinarne orzekają więc na podstawie swoistych „precedensów”, tworząc otwarty „katalog” przewinień dyscyplinarnych.

nych (Bodio, 2010, s. 47).

W świetle orzecznictwa sądów dyscyplinarnych przewinienia służbowe można podzielić na trzy grupy:

- 1) przewinienia o charakterze proceduralnym, związane z nieprawidłowościami w prowadzeniu spraw, oraz z przekroczeniem przez sędziego uprawnień lub niedopełnieniem obowiązków w związku z wykonywanymi czynnościami służbowymi;
- 2) przewinienia o charakterze przestępczym, do których zaliczyć należy przestępstwa korupcyjne;
- 3) przewinienia związane z nieprzestrzeganiem przepisów dyscyplinarnych, w tym przepisów pracowniczych (Zeszyty Orzecznictwa Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego” z lat 2002–2005).

Natomiast uchybienie godności urzędu jest pojęciem szerszym niż przewinienie służbowe. Obejmuje bowiem swoim zakresem nie tylko naruszenie norm prawnych, obowiązków służbowych i przepisów wewnątrzorganizacyjnych, ale także norm moralnych, etycznych i obyczajowych. Wkracza w zachowanie sędziego w służbie i poza nią. Wprowadza w życie sędziego szczególne obowiązki i osobiste ograniczenia, które rozciągają się również na życie jego bliskich (por. § 17. i § 19. Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Sędziów). Określa wreszcie odpowiedni poziom standardów moralnych sędziowskiego postępowania, których przekroczenie skutkuje odpowiedzialnością dyscyplinarną. Wynika z tego, że odpowiedzialności dyscyplinarnej podlegają czyny naganne nie tylko prawnie, ale i etycznie. Z reguły każde przekroczenie norm prawnych stanowi jednocześnie uchybienie godności urzędu, natomiast nie każde uchybienie godności urzędu polega na naruszeniu obowiązków służbowych czy przepisów prawa. Może bowiem stanowić jedynie naruszenie norm moralnych. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego wykracza więc poza dziedzinę prawną, obejmując swoim zakresem także sferę moralno-etyczną, a niekiedy również obyczajową (Bodio, 2010, s. 53).

W związku z tym uchybienie godności urzędu musi być rozumiane szeroko, tzn. obejmować zarówno stany faktyczne związane bezpośrednio z pracą, jak i pozostające w sferze życia prywatnego, a także związane z działalnością społeczną. Za niegodne uznaje się czyny naruszające w sposób oczywisty jego obowiązki cywilno-prawne i rodzinno-prawne, a także administracyjno-prawne należy ocenić jako niegodne (Warzocha, 1998, s. 52). Za niegodne trzeba uznać przede wszystkim wszelkie czyny kolidujące z prawem karnym, szczególnie czyny o charakterze korupcyjnym.

Godność urzędu sędziowskiego jako konstrukcja idealna (normatywna) jest tą wartością niematerialną, dzięki której możliwe jest piastowanie tego urzędu w po-

czuciu wysokiego autorytetu moralnego i profesjonalnego oraz w oczekiwaniu szacunku społecznego. Godność ta wyraża się w zdolności całego środowiska sędziowskiego, jak i poszczególnych sędziów, do dochowania wierności ślubowaniu sędziowskiemu, do stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, utrzymywaniu nieposzlakowanego charakteru, który był jednym z warunków mianowania na ten urząd publiczny, a także do strzeżenia powagi stanowiska sędziowskiego, jak również unikania wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności sędziego lub osłabić zaufanie do jego bezstronności (Kubiak, 1994, s. 14-15).

Jedyną drogą do otrzymania normatywnego katalogu obowiązków, których naruszenie przez sędziego stanowi uchybienie godności sprawowanego przez niego urzędu, jest dokonanie trzech operacji logicznych, czyli rozbicie elementów składowych zawartych w treści ślubowania, pogrupowanie w kategorii pokrewne i uszeregowanie według ich ważności. Otrzymamy w ten sposób następujący katalog:

- wierne służenie Narodowi Polskiemu,
- stanie na straży prawa,
- bezstronne wymierzanie sprawiedliwości, w tym przestrzeganie zakazu przynależności do partii politycznych i brania udziału w jakiegokolwiek działalności politycznej (z wyjątkiem posła i senatora) oraz unikanie wszystkiego, co mogłoby osłabić zaufanie do bezstronności sędziego,
- wymierzanie sprawiedliwości według własnego sumienia i zgodnie z przepisami prawa,
- utrzymywanie nieskazitelnego charakteru, w tym kierowanie się w postępowaniu zasadami godności i uczciwości,
- sumienne wypełnianie obowiązków służbowych, w tym dochowanie tajemnicy państwowej i służbowej,
- stałe podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
- strzeżenie powagi stanowiska sędziego w służbie i poza nią oraz unikanie wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę jego godności.

Niektóre obowiązki normatywne łatwo przełożyć na konkretne powinności, inne znacznie trudniej.

Na przykład utrzymywanie nieskazitelnego charakteru i kierowanie się w postępowaniu zasadami godności i uczciwości wydaje się oznaczać następujące postulaty:

- brak takich cech charakteru, które są równoznaczne ze skłonnością do naruszenia zarówno norm prawa (zwłaszcza prawa karnego), jak i rażącego naruszenia powszechnie uznanych kanonów etycznych i dobrych obyczajów (pra-

wość moralna),

- kierowanie się zakazem osiągania osobistych i zawodowych celów drogą własnego poniżenia (serwilizm),
- bycie rzetelnym, niezdolnym do oszustwa, korupcji, bycie odpowiedzialnym za swoje czyny i zachowania (Kubiak, 1998, s. 18).

Nakaz strzeżenia powagi stanowiska sędziego w służbie i poza służbą oraz unikania wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę jego godności oparty jest na przenikaniu się sfery służbowej i pozasłużbowej. U jego podstaw leżą dwa funkcjonujące w społeczeństwie przekonania:

- ten, kto nie spełnia wymagań moralnych i obyczajowych w jednej sferze (pozasłużbowej), prawdopodobnie nie spełnia ich także w innej (służbowej), a co najmniej kieruje się w swoim postępowaniu podwójną moralnością (jedną na pokaz, w służbie, drugą na swój wewnętrzny użytek, poza służbą),
- to, co uchodzi tzw. szaremu człowiekowi, nie uchodzi sędziemu, w stosunku do którego standardy moralne są szczególnie wysokie (Skąpska, 1989, s. 110).

W orzecznictwie sądów dyscyplinarnych za uchybienia godności urzędu uznano przyjęcie pieniędzy i drobnej korzyści majątkowej (kawa, butelka whisky) pozostawionej przez interesantów i niezawiadomienie natychmiast o tym fakcie prezesa sądu.

Przewinienia służbowe i uchybienia godności urzędu, jeżeli nie wyczerpują jednocześnie znamion przestępstwa w zależności od swojego charakteru mogą stanowić podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej lub ewentualnych uwag służbowych. Zasięg odpowiedzialności dyscyplinarnej, choć głównie dotyczy ona działalności zawodowej sędziego, może być bardzo szeroki i obejmować wszystkie dziedziny życia sędziego, jeżeli tylko ujawnią one uchybienia godności urzędu sędziowskiego zarówno w służbie jak i poza służbą, w życiu społecznym a nawet prywatnym, jeżeli przynoszą ujmę stanowisku sędziego (Ratajczyk, 2000, s. 10).

KARY DISCYPLINARNE

Artykuł 109 p.u.s.p. wymienia kary dyscyplinarne, jakie mogą być wymierzone sędziemu za popełnione przez niego przewinienia dyscyplinarne i wykroczenia oraz określa niektóre skutki wiążące się z orzeczeniem kary dyscyplinarnej. Wymierzając kary dyscyplinarne, sądy powinny brać pod uwagę to, że orzeczona kara dyscyplinarna jest w założeniu wyrazem dezaprobaty dla popełnionego przez obwinionego przewinienia dyscyplinarnego. W związku z tym surowość kary dyscyplinarnej powinna być współmierna do wagi popełnionego przewinienia dyscyplinarnego. Kara dyscyplinarna powinna również spełniać cel wychowawczy

w stosunku do ukaranego, dyscyplinując jego zachowanie. Kara dyscyplinarna ma także oddziaływać prewencyjnie na środowisko pracy obwinionego poprzez umacnianie w świadomości sędziów, innych osób zatrudnionych w sądach oraz osób, którym znany był fakt popełnienia przez sędziego przewinienia dyscyplinarnego, przekonania o znaczeniu wysokich wymagań zawodowych i etycznych stawianych sędziom, a także i o tym, że przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej służące między innymi kształtowaniu właściwych postaw zawodowych i etycznych nie są tylko „martwą literą”, a instrumentem prawnym realnie stosowanym (Kozielewicz, 2005, s. 93-94).

W piśmiennictwie podkreśla się, że system sankcji dyscyplinarnych powinien wykazywać dużą rozpiętość. Pozwala to na lepsze zindywidualizowanie kary dyscyplinarnej i czyni zadość wychowawczym postulatom orzecznictwa dyscyplinarnego. W każdym systemie sankcji dyscyplinarnych powinny się znaleźć kary godzące jedynie w sferę moralną ukaranego (upomnienie, nagana). Są one potrzebne jako dopełnienie systemu kar za stosunkowo małe przewinienia dyscyplinarne i jako przejście od sankcji mniej surowych do sankcji groźniejszych w skutkach dla ukaranego (Leoński, 1959, s. 249-250). System sankcji dyscyplinarnych w prawie o ustroju sądów powszechnych spełnia zarysowane wymogi budowy katalogu sankcji dyscyplinarnych. Wśród kar występują bowiem zarówno kary godzące w sferę moralną ukaranego sędziego (kara upomnienia, kara nagany), jak i kary skutkujące znacznie poważniejszymi konsekwencjami w sferze stosunku służbowego sędziego (usunięcie z zajmowanej funkcji, przeniesienia na inne miejsce służbowe), do najsurowszej kary dyscyplinarnej zrywającej stosunek służbowy, jaką jest kara dyscyplinarna złożenia sędziego z urzędu. Zauważa się, że co do czterech pierwszych kar wymienionych w art. 109 p.u.s.p. główną cechą jest też element ostrzeżenia ukaranego, a więc oddziaływanie prewencyjne, zapobieganie powtórzeniu przez sędziego przewinienia dyscyplinarnego. Ostatnia, najsurowsza kara (złożenie sędziego z urzędu) ma charakter eliminacyjny. Jej wymierzenie oznacza, że ukarany udowodnił popełnionym przez siebie czynem, że nie może pełnić urzędu na stanowisku sędziego (Gardocki, 2006, s. 6). Spełnia też funkcję ochronną, gdyż chroni dobro wymiaru sprawiedliwości w ujęciu szerokim, a także dobre imię sędziów oraz sądownictwa w ogólności (Kozielewicz, Wypych, 2004, s. 362-363).

Z. Leoński trafnie podnosi, że swoistą właściwością kar dyscyplinarnych jest to, że wywołują one skutek w sferze stosunku człowieka do organizacji, instytucji, w której on pozostaje, a najwyższą z sankcji jest wydalenie z danej organizacji. Nie ma tu też takiej regulacji, jak w powszechnym prawie karnym, gdzie z danym czynem łączy się określone sankcje. Ta cecha powoduje możliwość arbitralności postępowania dyscyplinarnego (Leoński, 2002, s. 57).

Nie ma w katalogu kar kary pieniężnej. Taką karę ponoszą m.in. adwokaci

i radcowie prawni. Kara ta ma charakter przede wszystkim represyjny. Taką karę powinni ponosić również sędziowie. Obecny katalog kar powinien zostać w tę karę uzupełniony, ponieważ jest ona bardziej dotkliwa niż kara upomnienia i dotyczy bezpośrednio portfela sędziego.

Z danych Krajowej Rady Sądownictwa wynika, że w ciągu ostatnich pięciu lat (od 2007 r. do 31 maja 2012 r.) sądy dyscyplinarne pierwszej instancji wydały wyroki w 388 sprawach. Najwięcej w 2009 r., najmniej rok później. Najsurowszą karę – wydalenie z zawodu – usłyszało 15 sędziów, na inne miejsce służbowe przeniesiono 21 sędziów, ośmiu usunięto z zajmowanych funkcji, 68 dostało naganą, a 94 upomnienie.

Obecnie liczba sędziów wynosi ok. 9500. W porównaniu do liczby 388 dokonanych czynów rozpatrywanych w I instancji, tylko 4 procent sędziów popełnia czyny rodzące odpowiedzialność dyscyplinarną. Jednak przez ich przyzmat jest oceniane całe środowisko, stąd istotne jest ich wyeliminowanie i napiętnowanie.

PRZYJĘCIE KORZYŚCI MATERIALNEJ NA TLE PRZEWINIENIŃ DISCYPLINARNYCH SĘDZIÓW

W niniejszym fragmencie artykułu pokazano, jak wyglądała sytuacja postępowań dyscyplinarnych za przyjęcie korzyści materialnej na tle innych przewinień dyscyplinarnych, sędziów. Badania zostały oparte o Biuletyny Orzecznictwa Sądu Najwyższego-Sądu Dyscyplinarnego z lat 2002-2005. Sięgnięto do najwyższej instancji z powodu mniejszej liczby rozpatrywanych spraw dyscyplinarnych, niż w sądach apelacyjnych. Ułatwiło to pokazanie najistotniejszych uchybień etycznie-zawodowych sądownictwa powszechnego. Jednak należy pamiętać, iż z powodu badania tylko II instancji analiza nie jest zupełna. W wyniku dokonanej analizy Biuletynów uzyskano dane m. in. na temat:

- liczby dokonanych czynów,
- kwalifikacji dokonanych czynów,
- sankcji,
- liczby spraw skierowanych do ponownego rozpoznania,
- liczby czynów zakwalifikowanych do odpowiedzialności karnej.

W latach 2002-2005 Sąd Najwyższy-Sąd Dyscyplinarny wydał 206 orzeczeń w sprawach dyscyplinarnych. Do najczęściej popełnianych przez sędziów przewinień dyscyplinarnych zaliczyć należy:

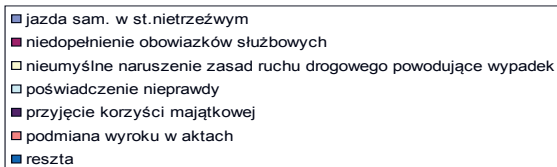
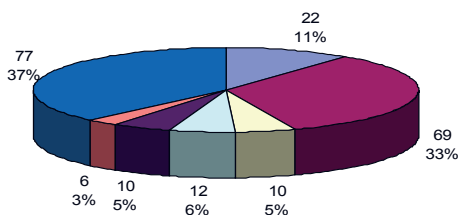
- niedopełnienie obowiązków służbowych – 69,
- jazdę samochodem w stanie nietrzeźwości – 20,
- poświadczenie nieprawdy – 12,

- nieumyślne naruszenie zasad ruchu drogowego powodujące wypadek – 10,
- przyjęcie korzyści majątkowej – 10,
- usunięcie z akt sprawy prawomocnego wyroku i zastąpienie go wyrokiem innej treści – 6.

Powyższe przewinienia dyscyplinarne zostały przedstawione na dwóch wykresach. Na pierwszym pokazano je w ujęciu procentowym i liczbowym w odniesieniu do liczby wszystkich czynów. Widać na nim wyraźnie, że przewinienie dyscyplinarne polegające na niedopełnieniu obowiązku służbowego było popełniane najczęściej. Natomiast zjawiska korupcyjne to 5% popełnianych czynów.

Wykres nr 1

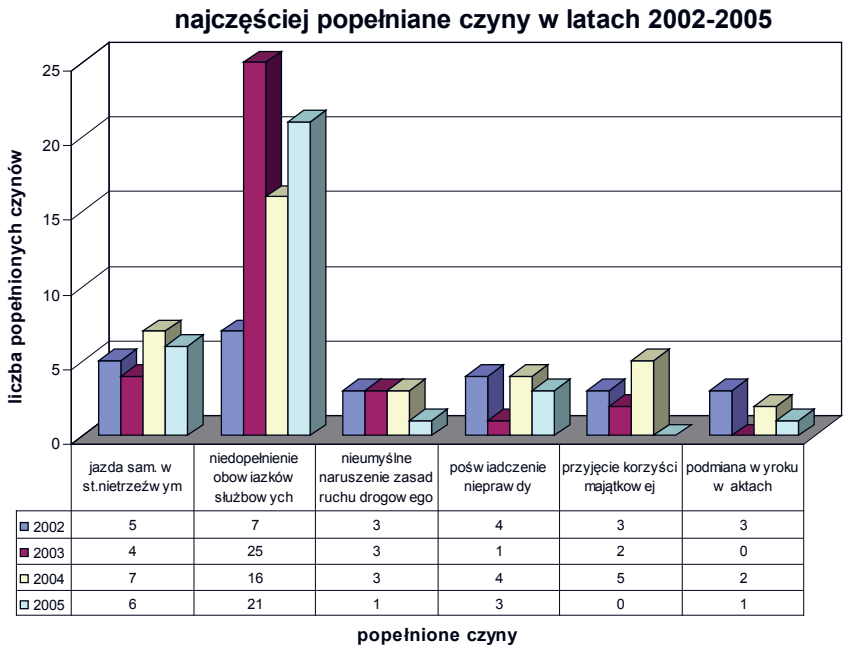
liczbowe i procentowe ujęcie popełnionych czynów w latach 2002-2005

Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego-Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

Na drugim wykresie zestawiono czyny latami, co wpływa na obraz każdego roku z osobna. Można również wyobrazić sobie, jak kształtuje się krzywa z tych czterech lat dla każdego czynu. Nasilenie zjawiska korupcyjnego wystąpiło w roku 2004.

Wykres nr 2

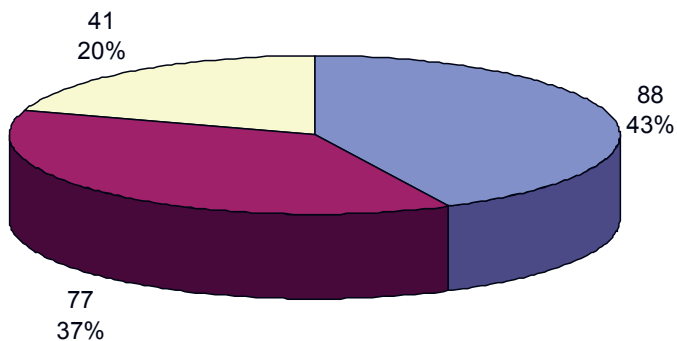

Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

Wszystkie popełnione czyny uzyskały kwalifikację zgodną z art. 107. § 1. Prawa o ustroju sądów powszechnych. Oznacza to, że 88 czynów zostało zakwalifikowanych jako przewinienie służbowe, 77 jako oczywista i rażąca obraza przepisów prawa oraz 41 jako uchybienie godności urzędu. Zostało to pokazane na poniższym wykresie.

Wykres nr 4

kwalifikacja czynów w ujęciu liczbowym i procentowym popełnionych w latach 2002-2005

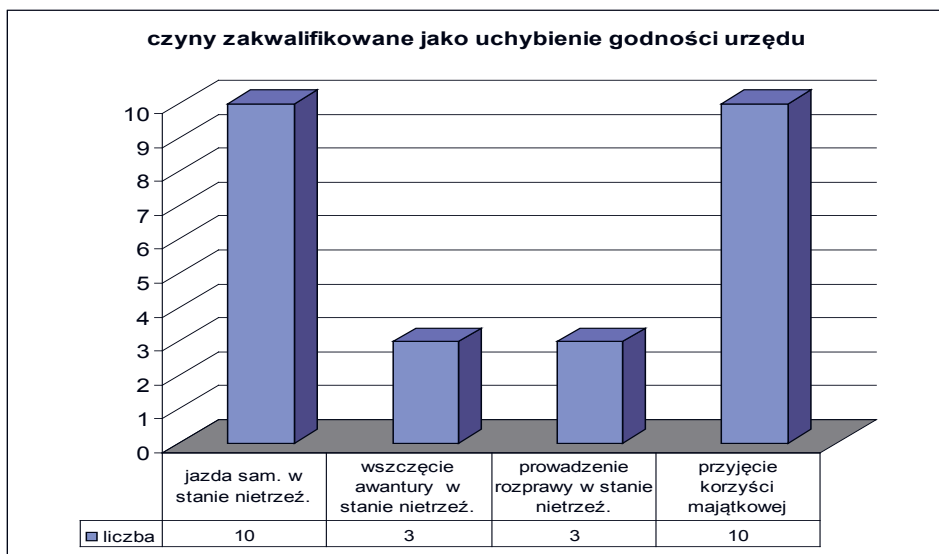
■ przewinienie służbowe ■ oczywista i rażąca obraza przepisów prawa □ uchybiecie godności urzędu

Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

Do uchybień godności urzędu należy zaliczyć m.in.:

- jazdę samochodem w stanie nietrzeźwości – 10,
- przyjęcie korzyści majątkowej – 10,
- wszczęcie awantury w stanie nietrzeźwości – 3,
- prowadzenie rozprawy w stanie nietrzeźwości – 3 (pozostałe 3 przypadki prowadzenia rozprawy w stanie nietrzeźwości zostały zakwalifikowane jako przewinienia służbowe). Pokazano to na wykresie nr 6.

Wykres nr 6

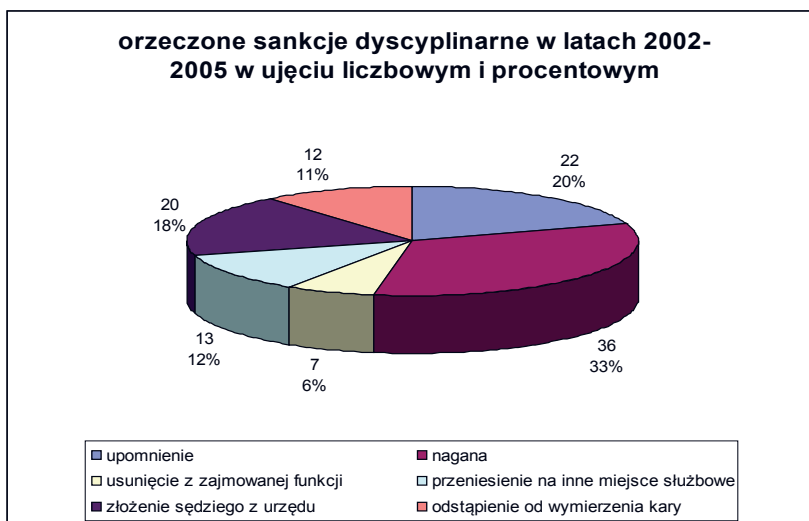

Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

Na 206 popełnionych czynów Sąd Najwyższy-Sąd Dyscyplinarny orzekł 110 sankcji. Najczęściej ponoszoną przez sędziów karą była nagana. Stanowi ona aż 33% wszystkich orzekanych kar. Najsurowsza kara złożenia sędziego z urzędu kształtuje się na trzecim miejscu. To znaczy, że została ona orzeczona w 20 przypadkach, co stanowi 20% wszystkich orzeczonych sankcji. Tą sytuację ilustruje poniższy wykres.

Wykres nr 7

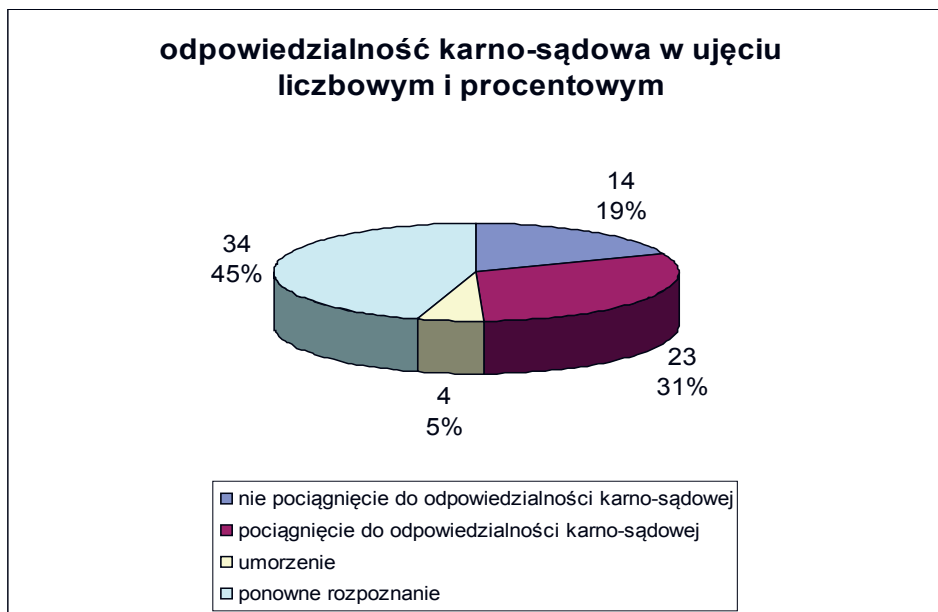
Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

W 12 przypadkach Sąd Najwyższy-Sąd Dyscyplinarny odstąpił od wymierzenia kary, z uwagi na nikłą szkodliwość popełnionego czynu. Były to czyny, które zostały zakwalifikowane jako przewinienie służbowe w 7 przypadkach, jako oczywista i rażąca obraza przepisów prawa w 2 przypadkach oraz uchybienie godności urzędu w 3 przypadkach. Do tych czynów zaliczymy m. in.:

- niedopełnienie obowiązków służbowych,
- podjęcie zarobkowania bez powiadomienia,
- przekroczenie uprawnień,
- pełnienie funkcji członka Rady Nadzorczej Sp. Mieszkaniowej pomimo wyraźnemu zakazowi.

Pozostała część czynów nierozpatrzone w postępowaniu dyscyplinarnym była rozpatrywana w aspekcie odpowiedzialności karno-sądowej. Wśród nich jest przyjęcie korzyści materialnej. Według tego, co ilustruje Wykres nr 8, w 14 przypadkach sędzia nie został pociągnięty do odpowiedzialności karno-sądowej, w 23 przypadkach został pociągnięty do odpowiedzialności karno-sądowej, co oznacza, iż został uchylony jemu immunitet sędziowski i sędzia za popełniony czyn poniósł odpowiedzialność karną. W 4 przypadkach postępowanie zostało umorzone oraz aż w 34 przypadkach sprawa została skierowana przez Sąd Najwyższy-Sąd Dyscyplinarny do ponownego rozpoznania.

Wykres nr 8

Źródło opracowania: Orzecznictwo Sądu Najwyższego - Sądu Dyscyplinarnego w latach 2002-2005.

Powyżej przedstawione dane ilustrują po części (ponieważ rozpatrywano tylko OSN-SD) sytuację dyscyplinarną sądownictwa powszechnego, co umożliwiła poznanie realiów, gdy sędziowie odpowiadają za popełnione przez nich czyny. Jak widać z dokonanej analizy, połowa czynów została rozpatrzona w postępowaniu dyscyplinarnym. Druga połowa, choć dotyczyła sfery odpowiedzialności karnej, w większej mierze została skierowana do ponownego rozpoznania oraz umorzona.

Przyjęcie korzyści materialnej na tle innych czynów nie jest zjawiskiem intensywnym. Jednak nie można powiedzieć, iż nie jest obecne i nie zauważalne. Niewątpliwie zjawiska korupcyjne zalicza się do hańbiących i oprócz zaliczenia ich do przewinień służbowych zalicza się je również do uchybienia godności urzędu sędziego.

PODSUMOWANIE

Środowisko sędziów stale podkreśla, że poza służbą sędzia nie może żadnym swoim zachowaniem stwarzać nawet pozorów nierespektowania porządku prawnego. Powinien unikać kontaktów osobistych i jakichkolwiek związków ekono-

micznych z innymi podmiotami, jeśli mogłyby one wzbudzać wątpliwości co do bezstronnego wykonywania obowiązków bądź podważać prestiż i zaufanie do urzędu sędziowskiego, powinien dołożyć należytej staranności, aby takie zachowanie nie było udziałem jego najbliższych. Sędzia powinien wykazywać niebudzącą wątpliwości rzetelność w swoich sprawach finansowych oraz skrupulatność w wypełnianiu wynikających z tego obowiązków, nie powinien podejmować działań finansowych, które mogą być odebrane jako wykorzystanie własnej pozycji sędziego. Sędziemu nie wolno przyjmować jakichkolwiek korzyści mogących wywołać odczucie, że stanowią próbę wpływu na jego osobę, powinien dbać również o to, aby członkowie jego najbliższej rodziny nie przyjmowali takich korzyści (Dąbrowski, 2010, s. 41).

Wysokie standardy, jakim powinien sprostać sędzia, określone przez Krajową Radę Sądownictwa w Zbiorze Zasad Etyki Zawodowej Sędziów stanowiącym załącznik do uchwały nr 16/2003 z dnia 19 lutego 2003 r., są wyzwaniem, którym nie każdy chciałby i mógłby sprostać (Celej, 2007, s. 1).

Pomimo takim wysokim wymaganiom i dźwignia świadomości wykonywania zawodu sędziego według powyższych zasad w środowisku sędziów zdarzają się sytuacje, że sędziowie dopuszczają się czynów o charakterze korupcyjnym. Nie dość, że są one naruszeniem norm prawnych, przez co zaliczane są do przewinień służbowych, są również naruszeniem norm moralnych, etycznych i obyczajowych, przez to należy zaliczyć je do uchybień godności urzędu.

Za przewinienia służbowe i uchybienie godności urzędu z powodu zdarzeń korupcyjnych sędzia ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną. W pracy ukazano, że zjawisko korupcji, której dopuszcza się środowisko sądowe, leży w sferze etyki zawodowej oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, które są kluczowymi zagadnieniami dotyczącymi pracy sędziego.

Możliwość dyscyplinarnej odpowiedzialności jest środkiem przeciwdziałającym nadużywaniu niezawisłości decyzji przez sędziów i nadużywaniu uprawnień wynikających z immunitetu sędziowskiego. Trzeba bowiem wziąć pod uwagę, że tak szerokie uprawnienia władcze zawsze mogą rodzić sytuacje skłaniające do ich nadużywania. Służbowa odpowiedzialność w tym względzie stanowi środek zapobiegawczy i likwidujący zagrożenia wynikające z tego stanu rzeczy.

W końcu kwestią istotną jest wskazanie, że sądownictwo dyscyplinarne znajduje się w rękach samych sędziów wybranych przez sędziowskie zgromadzenie ogólne. Czyny niezawisłych sędziów osądzają niezawisli sędziowie. Daje to podstawę do wniosku o istnienie pełnych przesłanek do prawidłowego funkcjonowania postępowania dyscyplinarne i spełniania przez sądownictwo dyscyplinarne celów i zadań przed nim postawionych przez ustawę o ustroju sądów powszechnych.

REFERENCES

- Bodio J. (2010). *Przewinienia służbowe a uchybienia godności sędziów sądów powszechnych*. „Krajowa Rada Sądownictwa”, 2/2010.
- Bojańczyk A. (2004). *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*. „Państwo i Prawo 2004”, nr 9.
- Celej M., www.krs.pl/admin/files/100325.doc, dostęp 20.11.2013 r.
- Dąbrowski S. (2010). *Kilka uwag o kondycji sędziów*. „Krajowa Rada Sądownictwa”, 2/2010.
- Domagalski M. (2007). *Sąd nie jest miejscem na plotki*. „Rzeczpospolita” dnia 24 kwietnia 2007 r.
- Ereciński T., Gudowski J., Iwułski J. (2000). *Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*. Warszawa.
- Europejska Karta Statusu Sędziego i Memorandum objaśniające do Europejskiej Karty Statusu Sędziego*, www.wikipedia.org/wiki/Europejska_Karta_Statusu_S%C4%99dziego, dostęp 24.11.2013 r.
- Gardocki L. (2006). *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, [w:] *Księga ku czci Profesora Tomasza Kaczmarka*. Wrocław.
- Ingarden r. (1975). *Książeczka o człowieku*. Kraków.
- Filek J. (2001). *Filozofia jako etyka*. Kraków.
- Kozielewicz W. (2005), *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa.
- Kozielewicz W., Wypych P. (2004). *Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych sędziów, w których wymierzono, bądź żądano wymierzenia kary dyscyplinarnej – złożenia sędziego z urzędu (okres 1 października 2001 r. – 31 grudnia 2004 r.)*, OSNSD 2004, z. II.
- Kubiak J. R. (1994), *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, Przegląd Sądowy 1994*, nr 4, ss. 3-27.
- Leoński Z. (1959). *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*. Poznań.
- Leoński Z. (2002). *Podstawy i charakter prawny odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, [w:] A. Szwarc (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, Poznań.
- Łukaszewicz A., *Nawet łagodne kary utrudniają sędziom awans*, www.prawo.rp.pl/artykul/757799,911326-Dyscyplinarke--czyli-jak-sedziowie-lamia-prawo.html, dostęp 24.11.2013 r.
- Piasecki K. (1990). *Niezawisłość sędziowska-uwarunkowania i zagrożenia*, [w:] *Niezawisłość sędziowska*. Warszawa.

- Ratajczyk A. (2000). *Odpowiedzialność prawna sędziów*. „Gazeta Sądowa 2000”, nr 7-8.
- Rogalski M. (2000). *Niezawisłość sędziowska w postępowaniu karnym*. Lublin.
- Skąpska G., Czapska J., Kozłowska M. (1989). *Spoleczne role prawników (sędziów, prokuratorów, adwokatów)*. Kraków.
- Tokarczyk r. (2005). *Etyka Prawnicza*. Warszawa.
- Uchwała nr 16/2003 z 19 lutego 2003 roku w sprawie uchwalenia zbioru zasad etyki zawodowej sędziów, www.ssep.w.interia.pl/sędziowie.htm, dostęp 24.11.2013 r.
- Warzocha E. (1988). *Niektóre zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych*. „Nowe Prawo 1988”, nr 1.
- Wasilewski A. (2001). *Prawo do Sądu w sprawach dyscyplinarnych – ustawodawstwo polskie na tle standardów Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Konstytucji RP*. „Przegląd Sądowy 2001”, nr 9.
- Zbiór zasad postępowania sędziów oraz Zbiór Zasad Etyki Zawodowej Sędziów, www.iustitia.pl/iustitia.php?page=112, dostęp 24.11.2013 r.
- Żurek W. (2007 3 kwietnia). *Projektowane zmiany w ustawie: co grozi sędziowskiej niezawisłości*. „Rzeczpospolita”.

ORZECZNICTWO:

Wyrok SN z dnia 5.11.2003 r., SNO 67/03.

Wyrok SN z 26 lipca 1990 r. i PAN 1/90, zam. Palestra 1991, nr 1-2.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego-Sądu Dyscyplinarnego, Zeszyt I-II/2002, Zeszyt I/2003, II Półrocze 2003r., Zeszyt I/2004, Zeszyt II/2004; Rocznik, Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych 2005.

AKTY PRAWNE:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. 2013 r. poz. 427 z późn. zm.